

bebossingen uit de vorige eeuw zijn vaatplantsoorten nog bijzonder schaars en kan het met behulp van ecologische soortgroepen van paddenstoelen eenvoudiger mogelijk zijn bijzondere bosgedeelten te identificeren.

De mycoflora herbergt veel soorten die bijzondere milieus indiceren, maar daar wordt nog te weinig gebruik van gemaakt. Het is niet de soortnaam maar het ecologische verhaal van de paddenstoel die de beheerder zal aanspreken.

Slot

De beheerder van nu heeft te maken met een zich zeer snel ontwikkelende kennis op het gebied van de betekenis van naaldbossen voor het Nederlandse natuurbehoud. De reactie van Bijlsma op de brochure is daar ook een voorbeeld van. Integratie van al die opkomende kennis is in dit stadium van kennisontwikkeling blijkbaar nog niet aan de orde maar vormt wel de enige oplossing om tot een meer solide basis van het bosbeheer te komen. De mycologen geven aan dat maar 10 % van de naaldbossen mycologisch belangrijk is. Veranderingen in bosbeheer gaan traag. De naaldbossen staan er nog wel tegen de tijd dat die discussies over belangrijke delen goed gevoerd zijn.

In het kader van het zgn. 'OBN-onderzoek' (kortweg samen te vatten als onderzoek naar innoverende maatregelen in het natuurbeheer) zal dit jaar een advies over paddenstoelen worden opgesteld waarin de kennis over de rol van ecologische paddenstoelgroepen in onze belangrijkste ecosystemen mede in relatie tot Ver-thema's op een rij zal worden gezet en belangrijke onderzoeksthema's geïdentificeerd zullen gaan worden.

Literatuur

- Bijlsma, R.J. 2011. Naaldbossen en paddenstoelen: op zoek naar ecologische criteria voor waardering. *Coolia* 54 (1): 9–15.
- Jalink, L. 1999. Op zoek naar de mycologische kroonjuwelen van Nederland. 1. De 200 meest waardevolle kilometerhokken. *Coolia* 42 (3): 143–162.
- Jalink, L. et al., 2001. Oog voor paddenstoelen: tips voor beheersmaatregelen gericht op behoud en herstel van mycologische waarden. *Coolia* 44 (4): 233–249.

NAALDBOSSEN ONDER VUUR?

Chiel Jacobusse

Hoofd ecologie, Stichting Het Zeeuwse Landschap

Jacobusse, Ch. 2011, Coniferous woods under fire? *Coolia* 54(2): pp.105–108.

Vooraf

Het Zeeuwse Landschap heeft de laatste jaren veel aandacht besteed aan paddenstoelvriendelijk beheer in haar terreinen. Uitgaande van de ervaring dat paddenstoelen in veel terreinen uiterst gevoelige indicatoren zijn voor de ecologische kwaliteit en daarmee voor de resultaten van het beheer, zijn de meeste terreinen grondig doorgelicht op mycologische waarden. Eén van de resultaten was een andere kijk op de (kleinschalige) naaldhoutbossen die bij Het Zeeuwse Landschap in beheer zijn. Het automatisme om ze om te vormen is verlaten. De NMV-brochure Naaldbossen in Nederland en de kritische reflectie daarop van Rienk-Jan Bijlsma in de vorige Coolia vormen de aanleiding voor wat kritische kanttekeningen vanuit de optiek van een terreinbeheerder met mycologische aspiraties.

Naaldbossen vormen een eigen levensgemeenschap. Ze tellen bijvoorbeeld tal van broedvogels, hogere planten, paddenstoelen, vlinders, zweefvliegen, bladwespen etc. etc., die in andere landschapstypen niet voorkomen. Bij elkaar gaat het om vele honderden soorten. Toch is het voor veel beheerders bijna een reflex om bij naaldbossen direct aan omvorming te denken. Dit omdat het gaat om exoten, die hier van origine niet thuis horen. Natuurlijk zijn er allerlei nuances te bedenken, zoals ook Bijlsma doet met het onderscheid in invasieve soorten, restauratieremmers en ook nog één ‘overbruggingssoort’, de Grove den.

Juist die laatste soort is bij uitstek geschikt om het betrekkelijke van discussies over de inheemse status te illustreren. Het staat zonder meer vast dat in het zoekleigebied in Zuidwest Nederland momenteel geen enkele Grove den van inheemse origine is. Maar is het daarmee een exoot? In de ondergrond van alle Zeeuwse eilandkernen (het zogenaamde oudland) zit een laag Hollandveen, waarvan de vorming, afhankelijk van de lokale situatie is doorgegaan tot vlak voor het begin van onze jaartelling of tot halverwege de derde eeuw na Christus. In dat veen zijn restanten van Grove den uitermate talrijk en plaatselijk kost het geen enkele moeite om op enkele decimeters diepte tientallen dennenkegels uit het veen tevoorschijn te halen. De Grove den was toen dominant aanwezig in de natuurlijke situatie.

Waar Bijlsma in navolging van het natuurbeleidsplan stelt dat “natuurlijkheid” een belangrijk criterium is voor de waardering van een boslandschap rijzen meteen allerlei vraagtekens. Met als meest voor de hand liggende: hoe groot moet een natuurlijk boslandschap zijn om ecologisch goed te functioneren? Als je praat over een natuurlijk boslandschap met verschillende successiestadia, dan praat je toch eerder over duizenden dan over honderden hectaren. En wat dan te doen met die landschappen die die norm niet halen? De vele bosgebiedjes van minder dan 50 of 100 hectare. Omvormen naar “zo natuurlijk mogelijk”? Welke winst wordt daarmee geboekt, anders dan “voldoen aan een door mensen bedacht concept over hoe een bos er hoort uit te zien”, zoals de NMV-brochure stelt?

Even terug naar dat Zeeuwse hoogveen, waarin de Grove den zo talrijk was. Dat veen verdronk en toen was een uitgestrekt schorrenlandschap met halophyten de natuurlijke vegetatie. Totdat, vanaf de tiende eeuw, schorren werden ingepolderd, waarbij er (nu uiterst waardevol geachte) graslandcomplexen ontstonden, met soorten als Harlekijn, Grote ratelaar en allerlei wasplaten en met grote aantallen broedende weidevogels. Zonder menselijke ingrepen zouden die ter plekke nooit kunnen voorkomen, evenmin als de hoog gewaardeerde wierbegroeiingen op onze kunstmatige “rotskusten” langs de Deltawateren. De voorbeelden geven voldoende aan: beoordelen op natuurlijkheid is een doodlopend pad als je niet nauwkeurig definieert en onderbouwt op welke ruimtelijke en temporele schaal je beoordeling gebaseerd is. Waarom is een in de 13^e eeuw bedijkte polder wel natuurlijk en een in de 19^e eeuw aangeplant naaldbos niet? Wie het weet mag het zeggen.

Voor het criterium kenmerkendheid geldt hetzelfde. Mammoet en Wolharige neushoorn waren ooit kenmerkend voor de plek waar nu het Deltagebied ligt; zowel Bosolifant als Sabeltandtijger hebben er rondgestruind en subtropische omstandigheden zijn afgewisseld met perioden met permafrost. De Geelgors en de Grauwe klauwier die kenmerkend waren voor bepaalde typen van het vooroorlogse agrarisch landschap komen daar nooit meer voor, maar de grutto die 100 jaar geleden volledig ontbrak vinden we nu kenmerkend. Hiermee wil natuurlijk niet gezegd zijn dat natuurlijkheid en kenmerkendheid geen belangrijke criteria zijn. Het is maar een waarschuwing om ze niet te verabsoluteren.

Figuur 3. Bloedrode russula (*Russula sanguinaria*), gebonden aan naaldbomen, hier onder Fijnspar. (Foto: Eef Arnolds)

Ook de Rode lijst status van een soort moet je niet verabsoluteren, zo stelt Bijlsma terecht. Over de methodologische manco's van Rode lijsten is al het nodige geschreven. Maar de bewering dat (boombegeleiders van) exoten sowieso niet op Rode lijsten thuis horen is wel erg kort door (zo niet: uit) de bocht. Mogen rotsbewoners als zwaluwen, Zwarte roodstaarten en muurvarens er nog op? En onze akkerkruiden, die hun herkomst veelal in het Midden-Oosten of elders in het Mediterrane gebied hebben? Je verzandt al snel in een oeverloze discussie omdat er voor al dit soort zaken geen eenduidige en heldere criteria bestaan. Westhoff c.s. stellen dat de Nederlandse biodiversiteit zijn hoogtepunt omstreeks 1900 bereikte. Zat daar dan al een fiks contingent ongewenste allochtonen tussen?

Echt op glad ijs kom je als je de zeldzaamheid van soorten ter discussie stelt. Dat een zeldzame paddenstoel op een pak rottende oude kranten kan verschijnen zal waar zijn. Maar dat wil niet zeggen dat daarmee de zeldzaamheid van die soort geen indicatieve waarde heeft. Dat we de achterliggende reden van die zeldzaamheid niet begrijpen is een tweede, maar dat is juist een reden te meer om voorzichtig te zijn zolang we niet meer weten. Puur uit het oogpunt van biodiversiteit is een bekerzwam op een pak kranten niet minder belangrijk dan een zeldzame russula onder een beuk. Als je eerst een visie wilt op de maakbaarheid van paddenstoelenhabitats, dan kun je met hetzelfde recht een visie eisen op de maakbaarheid van boslandschappen.

Waar het gaat om herstel van oude boskernen heeft de omvorming van naalddhoutopstanden volgens Bijlsma het absolute primaat. Dit omdat ze fungeren als bron van soorten voor

jonger boslandschap in de omgeving. Om welke organismen gaat het dan? Zijn dat soorten die in hun dispersie gehinderd worden omdat er oude boskernen omgevormd zijn naar naaldhoutopstanden? Als die omvorming al tientallen jaren zijn beslag gehad heeft, hebben die organismen die periode dan kunnen overbruggen? Dat zijn toch heel wezenlijke vragen bij de stelling dat “het opruimen van opstanden van invasieve exoten op oude bosgroeiplaatsen, ongeacht de huidige natuurwaarden die samenhangen met het specifieke naaldboskarakter” prioriteit heeft. Zoals dat er nu staat is het een uiterst aanvechtbare stellingname.

Terecht stelt Van Tooren in voorgaande bijdrage dat er nog veel is wat we als beheerders niet weten en dat kennisoverdracht en concrete suggesties aan beheerders nodig zijn om tot een adequate veiligstelling van mycologisch waardevolle naaldhoutbossen te komen. Tegelijkertijd is duidelijk dat er ook heel veel is wat mycologen hieromtrent nog niet weten. Dat is geen reden om voorlopig maar pas op de plaats te maken. De hartenkreet die in de NMV-brochure verwoord wordt is een terechte hartenkreet. We zijn als natuurbeheerders weidevogelgebieden gaan aankopen, lang voordat we alle ins en outs van de achteruitgang van weidevogels begrepen. Aanvankelijk werden aangekochte gebieden nog gewoon zonder beperkingen aan de boeren verpacht, met de achterliggende gedachte dat de fysieke instandhouding voldoende was.

Later zijn sommige weidevogelgebieden volledig verloren gegaan door te ver doorgevoerde verschraling en voor iedereen die met de materie bezig is, is duidelijk dat we ook op het terrein van weidevogelbeheer nog erg veel niet precies of helemaal niet weten. Daaruit trekt niemand de conclusie dat we nog wel even tijd hebben voordat de laatste weidevogels verdwenen zijn. Als geconstateerd wordt dat veel waardevolle naaldhoutbossen met veel Rode lijstsoorten verdwijnen dan is het hoog tijd dat de alarmbel geluid wordt. Zoals in de NMV-brochure “Naaldbossen in Nederland; bedreigde levensgemeenschappen”. We moeten ze nu veilig stellen en we begrijpen later wel wat we (nog) beter hadden kunnen doen.

Literatuur

- Chrispijn, R. & Arnolds, E. (red.) 2010. Naaldbossen in Nederland; Bedreigde levensgemeenschappen. Nederlandse Mycologische Vereniging, Utrecht.
- Bijlsma, R.J. 2011. Naaldbossen en paddenstoelen: op zoek naar ecologische criteria voor waardering. *Coolia* 54(1): 9–15.
- Kuyper, Th.W., Arnolds, E., Van den Berg, A., Chrispijn, R., Jalink, L. & Veerkamp, M. 2006. Paddestoelen in naaldbossen. *De Levende Natuur* 107.
- Van Tooren, B. & Siebel, H. 2011. Bezinning op naaldbossen. *Coolia* 54(2): 103–105.
- Westhoff, V., Bakker, P.A., Van Leeuwen, C.G. & Van der Voo, E.E. 1970. Wilde planten; flora en vegetatie in onze natuurgebieden. deel 1. Amsterdam.

De Column is deze keer vanwege ruimtegebrek vervallen.

De redactie

FLORADAG 2011: MELKZWAMMEN & GORDIJNZWAMMEN

Zaterdag 2 april in Naturalis te Leiden

Zie *Coolia* 54(1) voor het programma.

• **naturalis**

